

Nu blir vi yngre!

*Utveckling av barn- och ungdomsverksamhet inom
hembygdsrörelsen i Jämtland Härjedalen*

Rapport från inledande förstudie
maj 2015

Inledning

Bakgrunden till denna förstudie är det förnygringsarbete som påbörjats genom Heimbygdas styrelse sedan två år tillbaka. För att leda arbetet tillsattes en barn- och ungdomskommitté bestående av Ann-Charlotte Ernehed, Kristina Kristofferson och Susanne Myrenhammar. Dessutom har Heimbygdas ordförande Sten Rentzhog deltagit i arbetet. Kommitténs målsättning har varit att hitta former för att utveckla och stimulera verksamheter för yngre åldersgrupper och på så sätt bidra till en förnygring av hembygdsrörelsen. Kommittén såg ganska snabbt att det behövdes en nära dialog med hembygdsföreningarna i länet och föreslog till Heimbygdas styrelse att anställa en projektledare för uppdraget. Projektledarens uppgift skulle innebära att besöka och intervjua hembygdsföreningarna runt om i länet för att ta reda på vad man gör idag samt vilka idéer som finns för framtiden mot målgruppen barn och ungdomar. Heimbygdas styrelse var positiv till förslaget och anslog medel för att anställa en projektledare till denna förstudie som fick namnet "Nu blir vi yngre! "

Målsättningen med förstudien är att den ska bli en grund för att utveckla både de enskilda föreningarna var för sig och även tillsammans i gemensamma utvecklingsprojekt.

Förstudien har genomförts under vintern och våren 2015 av Kristina Ernehed, Jämtlands Kulturkompani, som sammanställt denna rapport.

Maj 2015, Heimbygdas barn- och ungdomskommitté
Kristina Kristofferson, Ann-Charlotte Ernehed, Susanne Myrenhammar

Projektledarens rapport

Mitt första riktiga möte med Heimbygda var för drygt ett år sedan, inför 2014 års årsstämma. Man hade då påbörjat ett förnyingsarbete inom organisationen och det var i samband med detta som jag och mina kollegor i Jämtlands Kulturkompani kom in. Det vi mötte var både intressant och utmanande, en organisation som inte var rädd att ta ut nya färdriktningar för att utvecklas. Sedan dess har jag följt Heimbygda med stort intresse. Det är en spännande organisation med en stor spännvidd samtidigt som det finns en stark förenande kraft, hembygden. Att få jobba med denna förstudie har varit oerhört lärorikt, utmanande och utvecklande, och det har gett mig en god inblick i hur hembygdsrörelsen ser ut i länet. I följande rapport berättar jag mer om detta.

*Maj 2015,
Kristina Ernehed*

Genomförande

I januari påbörjade jag arbetet genom att maila alla 73 medlemsföreningarna i Heimbygda med information om förstudien och förfrågan om en träff. Av dessa så är det drygt 40 föreningar som jag har fått kontakt med och av dem så har jag träffat 26 föreningar runt om i länet. (Det kan också tilläggas att det är cirka 10 föreningar som är intresserade men som inte har haft möjlighet att delta under våren.)

Upplägget på mötena har skilt sig åt, från en del föreningar träffade jag deras utsedda barn- och ungdomsombud, från andra träffade jag några representanter från styrelsen, vid ett tillfälle träffade jag en ordförande som tagit med sig fyra högstadielärover, och vid ytterligare några träffar deltog jag vid styrelsemöte.

Upplägget för själva samtalen varierade från gång till gång, men innehöll alltid följande delar:

- Presentation av förstudien.
- Presentation av föreningen och dess existerande verksamhet som riktar sig till barn och unga.
- Föreningens situation och förutsättningar (till exempel invånarantal, antal barn och unga i bygden, hembygdsgårdens belägenhet osv).
- Idéer och planer på utveckling av sin verksamhet riktad till barn och unga.
- Diskussion om utvecklingsmöjligheter och vilka förändringar man skulle vilja se och ha i föreningen.

Initialt var tanken att fokusera samtalet på verksamhet för barn och unga, men det blev snabbt tydligt att det går hand i hand med arbetet att nå fler unga vuxna och småbarnsföräldrar. Det var också väldigt tydligt att de flesta föreningarna hade ett stort behov av att diskutera de här frågorna, samt utvecklingsfrågor, att de här träffarna skapade ett forum för den typen av samtal.

En del i uppdraget var också att få varje förening att utse ett eller flera barn- och ungdomsombud för att utifrån dessa skapa ett länsövergripande nätverk. Syftet med

detta nätverk är att det ska fungera som en samlande och förenande kraft där man till exempel kan ta hjälp och inspiration av varandra eller gå ihop och samarbeta i gemensamma projekt. Vid förstudiens avslut hade 24 av föreningarna utsett ombud och den 23 maj samlades 22 av ombuden på en arbetsdag för att etablera detta nätverk. Då enades man om riktlinjerna samt jobbade fram idéer för det fortsatta arbetet.

Nuvarande verksamheter

Det är ganska stor variation mellan föreningarna i länet, några har mer omfattande verksamheter med mycket fokus på barn och unga medan andra har enstaka aktiviteter som lockar de yngre. Nedan följer en sammanfattning av detta.

Flertalet föreningar har högtidsfirande som lockar barn, där är det framförallt midsommarafton som nämns och som ofta drar väldigt många besökare. Många har som tradition att det är barn som klär midsommarstången, en förening har det till och med som egen aktivitet dagen före midsommarafton tillsammans med lekar och fika för barnen.

Utöver det så är det totalt sjutton av tjugosex föreningar som har någon form av riktad verksamhet för barn och unga.

Ganska många av föreningarna använder sig av sommarjobbare, framförallt för cafédrift men även för att hålla i utställningar och sköta om hembygdsgården.

En tredjedel av föreningarna har något slags samarbete med skola och förskola. Det handlar främst om att skolan har en gammeldags skoldag på hembygdsgården. Två föreningar har dock så väl etablerade och utarbetade samarbeten att det är en självklar del i skolundervisningen.

En tredjedel av föreningar har någon slags lekmiljö, det kan vara allt från en lekstuga eller lekställning till Jamtli-inspirerade lek- och läranläggningar.

Några föreningar arrangerar tidsresor varje sommar utifrån upplägget som kommer från Jamtlis nätverk för tidsreseguider. Ett par föreningar använder det även i samarbetet med skolan.

Några föreningar har varje år en tävling för högstadiet då de får skicka in bidrag till årskrönikan, där det bästa får ett pris och publiceras.

Ett par föreningar har examensfika i samband med skolavslutningen, något som är väldigt uppskattat.

Exempel på aktiviteter som görs hos enstaka föreningar idag som kan vara intressanta för fler är:

- Fotoutställning där man bjuder in en högstadielklass till att fota sin hembygd och göra en utställning som sedan ställs ut på hembygdsgården.

- Småbarnsgrupper. En förening öppnade upp ett rum på hembygdsgården för de småbarnsföräldrar som finns i bygden, vilket resulterade i att det snabbt skapades en grupp som har återkommande träffar.
- Julutställning och tomtesmyg. I samband med julfirande ställer man i ordning en utställning med tomtar och änglar, samt gör en liten skogsvandring där man får tjuvkika på tomtarna som jobbar inför julen (där det är vuxna som har klätt ut sig till tomtar).
- En förening har barngympa en gång i veckan som en förälder håller i.
- Samma förening har också mycket samarbete mellan förskolan, där de kommer och sjunger på till exempel soppluncher.
- En förening låter årskurs fem arrangera julmarknad varje år.
- En förening arrangerar familjekvällar med familjequiz och disco för barnen.

Planer och önskemål

I samtalet om vad föreningarna vill fortsätta att jobba med och utveckla så är det flera gemensamma punkter som återkommer.

1. Samarbete med skolan

Det som nästan alltid kommer upp först i diskussionerna är behovet av ett bra samarbete med skolan. Antingen vill man etablera ett samarbete eller utveckla det redan existerande. Vi har pratat mycket om vikten av att hitta en bra kontakt in i skolan, att aktivt söka upp en eller flera lärare som själva har ett intresse eller kan se hur samarbetet skulle gynna deras undervisning. Vi har också pratat om vikten av att presentera vad man faktiskt har att erbjuda på ett sätt som gör att det blir enkelt för skolan att ta till sig, så att det inte blir något som lärarna kan uppfatta som ytterligare en börda. I en förening pratade man om att man skulle kunna kalla sig hembygdskonsulter och sätta ihop en presentation över vad man kan erbjuda skolan.

Utvecklingsmöjligheter: Det finns behov att få hjälp med att ta kontakt med skolan, både att hitta enkla vägar in och att få hjälp att ta fram vad det är man har och vill erbjuda skolan. Det behövs en person som kan hjälpa enskilda föreningar med att lyfta fram dess möjligheter och förutsättningar. Denna person bör vara insatt i hur skolverksamheten fungerar för att kunna matcha dem mot varandra.

2. Lekmiljöer

En ofta återkommande del i samtalen är hur man gör hembygdsgården till en plats som lockar barn rent fysiskt, alltså att det finns något som gör att det är roligt för barn att vara där. De flesta föreningar som inte redan har någon slags lekmiljö vill bygga det. Det kan handla om allt från att sätta upp en enkel gungbräda, till att bygga hinderbana, till att bjuda in barn och föräldrar att ställa i ordning ett existerande hus till den lekplats de önskar. Något som flera också efterlyser är lekladugårdar, antingen vill de bygga nya eller rusta upp och göra nya djur till de som redan finns.

Utvecklingsmöjligheter: Hur kan man göra så att hembygdsgården blir en plats där familjer trivs att vara? Genom att det finns lekmiljöer och möjlighet att slå sig ned en stund. En lekmiljö utomhus kräver dessutom inte ideella resurser utan kan innebära att

hembygdsgården blir en plats dit man kan göra en utflykt när det passar. Jag tror att ett ganska enkelt steg för att bli mer attraktiv för småbarnsfamiljer kan vara att skapa en plats där det är enkelt och roligt att vara som familj. Där det finns en lekmiljö, fikaplatser och kanske möjlighet att grilla en korv. I många av samtalen har vi pratat om att sänka trösklarna så att det ska bli lättare att komma in i föreningslivet. Det här kan vara ett exempel på det. Att man öppnar upp hembygdsgården att bli en välkomnande plats rent fysiskt.

Det är också flera föreningar som uttrycker önskemål om att få hjälp med att utveckla lekmiljöer och i det finns goda möjligheter till samarbete. Till exempel skulle flera föreningar kunna gå samman i ett gemensamt projekt, till exempel att bygga upp lekkladugårdar, där man söker pengar och hittar tillverkare. Här kommer ombudsnätverket att kunna få stor betydelse.

3. Nå och involvera småbarnsföräldrar

Hur ska vi nå föräldrarna? Den frågan har kommit upp på alla mötena. Hur får vi de som är mellan 20-40 år att bli intresserade, hur lockar vi dem till aktiviteter och framförallt till att vilja engagera sig? Ofta följs funderingarna kring konstateranden att alla är så upptagna i dag, att man aldrig har tid och att det inte är lika självklart att jobba ideellt längre. Samtidigt är det många som vittnar om att många föräldrar uttrycker hur viktig de tycker att hembygdsföreningen och dess arrangemang är, och det finns också flera föreningar som har småbarnsföräldrar som är aktiva i föreningen med egna verksamheter.

I ett av de tidiga mötena träffade jag en förening som berättade om hur det på senare år blivit en stor inflyttning av småbarnsföräldrar till deras ort. För att välkomna dessa bjöd man in till fika på hembygdsgården, något som blev väldigt uppskattat. Under fikat så uttrycktes det en önskan från flera av föräldrarna att hitta en form för att kunna fortsätta träffas, vilket hembygdsföreningen fångade upp och erbjöd dem ett rum på hembygdsgården. Detta ledde till att det bildades en barngrupp för de som var föräldralediga, som sedan dess har fortsatt att träffas. Det här tyckte jag var ett bra exempel på en liten insats som kan innebära väldigt mycket. Jag tog med den idén till resten av träffarna och det var många som blev intresserade och ville göra något liknande.

Utvecklingsmöjligheter: Det har uttryckts ett stort behov av att få hjälp med att nå de målgrupper man själv inte kan nå, och här finns det nog stora möjligheter till utveckling om man får den hjälpen. På liknande sätt som i förslagen på punkt 1 om skolan, så skulle det behövas någon som sitter ned med föreningarna och tar fram vilka möjligheter och förutsättningar som de har, för att sedan hjälpa dem att nå den önskade målgruppen i bygden för att bjuda in dem till en träff. Det kan till exempel vara genom att bistå med aktivt uppsökande eller med digital hjälp för att nå dem. Träffen ska ha som syfte att visa på alla möjligheter som finns inom hembygdsföreningen och inspirera och uppmuntra till engagemang och egna idéer, och fungera som ett första steg vidare.

4. Involvering av äldre barn och unga

Efter diskussionerna om hur man lockar barnen och når deras föräldrar så har ofta frågan om hur man når de äldre barnen kommit upp. Ungdomar som går på högstadiet och gymnasiet och kanske några år där över. En förening jag träffade tidigt hade idéer på

hur man kan involvera den åldersgruppen genom att ta hjälp av dem för att utveckla de digitala delarna, till exempel att jobba med appar, hemsidor och sociala medier. Detta var också något som jag tog med mig till de övriga träffarna, för här finns goda möjligheter att kombinera ett behov som de flesta föreningarna har med en kompetens som många unga har. En annan förening berättade om att de hade haft LAN-kvällar (där man kopplar ihop sina datorer och spelar tillsammans under en natt eller två) som några unga killar själva anordnade och bjöd in sina vänner till. Andra bra exempel där föreningar har riktat sig till de äldre barnen är de som bjöd in högstadielärover till att göra en fotoutställning om sin hembygd, och det flertal föreningar som tar in bidrag från niondeklasser till årskrönikan. Även här, liksom med hur man ska nå småbarnsföräldrarna, så är det viktigt att börja med att ta reda på vad de man vill nå kan vara intresserade av, och så bjuda in dem till att själva vara med och ordna det.

Utvecklingsmöjligheter: Ett första steg kan vara att sätta ihop en referensgrupp på 5-10 ungdomar som ombuds nätverket kan jobba med och mot, till exempel för att plocka upp idéer och för att testa idéer.

En annan del är det digitala. Många föreningar har ett behov av att få hjälp med att bli mer digitala så här finns det direkt en stor plattform där unga skulle kunna bidra med sin kunskap. Det här skulle kunna se ut på många olika sätt, till exempel studiecirkel där unga lär äldre om sociala medier eller att hantera surfplattor, samarbete med IT-gymnasier eller att erbjuda sommarjobb i att utveckla föreningen digitalt. En annan möjlighet är att söka projektmedel till en större gemensam satsning så att det skulle kunna innebära arbetsmöjligheter för unga. Till exempel finns det stor potential i att skapa en gemensam evenemangskalender för hembygdsföreningarna, och/eller att jobba aktivt med de guide-appar som finns för att öka marknadsföringen.

5. Integration

I många av samtalen kom det upp att man vill jobba mer med integration, och att man ser på hembygdsföreningens roll som bärare av kulturarv som en viktig del för detta. Det finns många olika idéer, från att baka tunnbröd med SFI (en verksamhet några redan har) och att bjuda in nyanlända till sina aktiviteter till att arrangera lägerverksamhet.

Utvecklingsmöjligheter: Barn-och ungdomsprojektet kommer självklart att bli till gagn även för denna verksamhet, men Heimbygda har även "Välkomna", ett projekt som kommer att vara inriktat på inflyttning och integration.

Hinder och möjligheter

De hinder som tas upp i samtalen är till viss del att man inte har de ekonomiska resurser man behöver, de pengar som kommer in behövs framförallt till drift och underhåll och lämnar lite medel kvar till utveckling och förnyelse. Men framförallt upplever man att man inte har de mänskliga resurserna man önskar, att de som redan är engagerade har fullt upp och inte orkar ta på sig mer, och man inte vet hur man ska göra för att få fler att vilja engagera sig.

Det finns också de fysiska hindren, alltså tillgång till lokal och samlingsplats. Många kan bara använda sin hembygdsgård sommartid, en del har sin gård långt utanför bygdens centrum och en del har ingen lokal alls.

Något som kommer att innebära stora möjligheter är det ombudsnätverk som har skapats i och med denna förstudie. Det finns en hel del skillnader i föreningarnas förutsättningar, till exempel har vissa föreningar inga barn alls i sitt upptagningsområde medan andra har flera skolor i sin närhet. Där kommer nätverket att kunna spela en stor roll då de föreningar som har gemensamma förutsättningar kan mötas i sina gemensamma behov. Bara det att samla människor som har ett gemensamt driv och intresse skapar en stark möjliggörande kraft i sig, att det dessutom blir ett forum där man kan dela erfarenheter och kunskaper samt hitta samarbeten gör det ännu mer kraftfullt. Under den arbetsdag då nätverket etablerades så uttryckte många av deltagarna att de blev stärkta och inspirerade i sitt engagemang, vilket tyder på just det ovan nämnda.

Jag ser också stora möjligheter i att skapa en verksamhetsutvecklande roll, en person eller flera som jobbar med att hjälpa föreningarna med arbetet att nå och involvera fler. Som kan vara ögon utifrån som kan se möjligheter, som kan nå andra målgrupper, som kan bistå med hjälp av olika slag där de ideella resurserna inte räcker till och som kan vara en samordnande kraft, både inom hembygdsrörelsen och mellan föreningarna och resten av samhället. Någon som kan vara länken som ser hur föreningens idéer kan möjliggöras och som kan hjälpa dem framåt. Det som har visat sig tydligt under arbetet med denna förstudie är hur mycket det kan betyda att man får möjligheten att föra ett samtal kring de här frågorna. Det är många som har gett uttryck för att man annars aldrig riktigt tar sig tiden att prata om detta, trots att man tycker att det är så viktigt, och att när det kommer någon utanför föreningen och lyfter deras tankar och idéer och ger nya infallsvinklar så ser man plötsligt nya möjligheter.

En annan möjlighet är att ta fram hjälpmedel för barn- och ungdomsverksamhet till föreningarna. Det skulle till exempel kunna vara verksamhetsbeskrivningar med förslag och upplägg för hur man kommer igång. Det skulle också kunna vara produktion av olika hjälpmedel, eller lådor med material och redskap eller så rena anvisningar för hur man till exempel sätter upp en lekladugård.

Slutsatser

Efter att ha genomfört 26 möten och träffat drygt 100 representanter för hembygdsföreningarna så är min uppfattning om hembygdsrörelsen i Jämtland Härjedalen följande: Den är aktiv och levande och den är full av människor som brinner för sin hembygd. Jag uppfattar också en mycket god vilja till att utvecklas och förändras och att vara en aktiv deltagare i lokalsamhället på olika sätt. Det kan vara genom att vara en mötesplats, genom ett bra samarbete med skolan eller att aktivt jobba med samhällsutveckling.

Det blir också väldigt tydligt i mötet med så många föreningar att det finns en tämligen gedigen verksamhet runt om i länet idag. Det händer helt enkelt mycket. På flera träffar

har deltagarna själva uttryckt förvåning över hur pass mycket de gör, när de väl sätter sig ned och går igenom det. På samma sätt så är det ganska många som inte riktigt tänker på att de faktiskt har en del barn- och ungdomsverksamhet innan de börjar gå igenom och prata om den, då inser de plötsligt att de gör ganska mycket.

Med lite mer personliga ord så är den känsla jag som regel har haft efter mina möten en stor glädje, förundring och tilltro till framtiden som kommer av att det finns så många människor som gör så mycket, har så många bra idéer och vill så mycket. Det känns som att jag har fått möta ett tvärsnitt ur länet, och att det tvärsnittet har visat en riktning för framtiden som kan bli väldigt ljus om vi tar till vara på den.

Det är inte något unikt för hembygdsföreningarna att det blir allt svårare att få folk att engagera sig, utan så ser det ut för föreningslivet överlag. Det som däremot är unikt för Heimbygda är att man gör stora satsningar och ansträngningar för att förändra detta. Med denna förstudie har man tagit ett stort steg framåt. Dels genom att det nu finns ett konkret underlag för hur man kan gå vidare, dels, och kanske viktigast, för att det har stärkt många föreningar i det arbete de redan gör och satt igång ett tankearbete. Träffarna har skapat ett forum för idéer att mötas och växa, och det nätverk som nu har bildats kommer förhoppningsvis att bli den bördiga mylla där de kan slå rot och fortsätta utvecklas.

En annan aspekt som inte bör förbises i detta är att det på senare tid börjat föras en offentlig diskussion kring stad och land, urbanisering och platsers betydelse. Allt fler börjar ifrågasätta den avfolkning som sker i stora delar av landet och den norm som gör det självklart att bo i staden och vi pratar allt mer om platsens betydelse. I detta tror jag att hembygdsrörelsen har stor roll att spela framöver, eftersom hembygden är det vi alla delar, oftast utan att ens tänka på det. I den är vi förenade oavsett klass, kön, ålder, ursprung eller funktionssätt och i det ligger en sprängkraft för att förändra vedertagna normer och strukturer.

Med denna grund att stå på så ser jag att hembygdsrörelsen i Jämtland Härjedalen har alla förutsättningar att kliva fram och visa vägen till ett sprudlande föreningsliv, där vi möts över alla gränser, där vi är delaktiga och där vi tillsammans bygger det samhälle, den bygd, vi helst av allt vill leva i. Där alla kan känna sig hemma.